

Illyés Gyula: Orfeusz a felvilágban

/Pécsi Nemzeti Színház. Bemutató: 1975. október 10./

Öt esztendő leforgása alatt az ötödik Illyés-bemutatót tartotta a Pécsi Nemzeti Színház. A legujabbról a kritikák így számolnak be:

A színházban nyílt szin fogad: az első széksorig nyuló szinpadon ovális, piros plüssel borított nagy, puha heverő. Ülőkék, két oldalt fehér zsinórok által elválasztott szobák sora, a háttérben végtelenbe tűnő folyosón földgömb formájú lombik, felette Rodin csókolózó szerelmepárt ábrázoló szobrának aranszinü mása...

Egy halvány utalásból sejthetjük, hogy a XXI. században járunk. Mintha egy zárdában lennénk, - itt is a hit megszállottjai élnek, de már nem a nemi megtartóztatással, hanem a legteljesebb nemi szabadsággal sanyargatva testüket, hogy felvehessék a küzdelmet az elidegenedéssel, a magánnyal.

Lehet, hogy Illyés egy utópia szatiráját írta meg. Orbán és Erika házastársak, de házasságuk nem sikerült. Erika szabadulni akar férjétől is, a házassági formától is, a monogám ember erkölcsétől is. Ez a torzult igényű szabadság ölt testet abban a közösségben, ahová - a darab szerint - törvényszerűen jutnak el a nők és a férfiak. Ide akar tartozni Erika, ide követi őt férje, Orbán, és innen akarja megszabadítani. Közben megismerkedünk a közösség életével, groteszk és hamis helyzeteivel, - s míg ezzel a közösséggel ismerkedünk, közben a saját rossz vágyainkkal, kettős erkölcsünkkel, bizonytalan normáinkkal szembesítenek bennünket.

Az előadás záróakkordja: így nem lehet élni... Orbán széttárt karokkal a nézők felé indul, mintha arra lenne az út. Mintha azt mondaná: találjátok meg saját károtokon a megoldást, a boldogság felé vezető utat.

Illyést mindigis zavarták a divat-megoldások. Nevetségesnek és károsnak tartja a gépiessé váló kapcsolatokat, de a freudizmus mindenhatóságát, vagy az embert el-

szegényítő elméleteket is. Az is nyugtalanító tény számá-
ra, ha az emberi gondolkodás kényelmesedik el, amikor
egyetlen kaptafára erőszakolnak mindent. Az ilyen esetek-
ben az élet valósága helyett a "módi" kerül az előtérbe.

Az Orfeusz a felvilágban költői realista vigjáték.
Sik Ferenc visszafogott rendezése szerencsésen szolgálja
a "szexdráma" lényegbeli mondanivalóját. Egyetlen pilla-
natra sem él vissza "színházon tül" kíváncsiságunkkal.
Fontosabb számára a dráma lényegének megragadása. A dráma
és az előadás szinkronban van, a szinpadon minden mozdu-
lat és minden mondat reális, - de az eredmény irreális.
Illyés nem mutat kiutat, a megoldással adós marad. Nem vé-
letlenül. Elmélet és divat helyett nem egy másik elméle-
tet vagy divatot ajánl. De gondolkodásra serkent.